

O ACVILA ROMANĂ LA PERIȘOR, JUDEȚUL DOLJ

DOREL BONDOC (Craiova)

Până în anul 1997, în colecția Școlii generale din localitatea Perișor, județul Dolj, se afla o acvilă romană din marmură (fig. 1). În urma unui protocol încheiat la data de 17. XI. 1997 între semnatarul acestor rânduri și conducerea de atunci a școlii piesa a fost cedată Muzeului Olteniei în schimbul unei copii din gips¹; în prezent se află înregistrată sub numărul de inventar I. 45819; dimensiuni 0,08 x 0,55 m.

Acvila este sculptată în poziție verticală, cu aripile semideschise, lipsindu-i picioarele și ciocul care s-au distrus cândva. Ochii au fost schițați aproximativ simetric în părțile laterale ale capului, iar penajul a fost sugerat prin incizii ușoare.

Nu se știe de cine și când a fost descoperită piesa, cert este faptul că ea provine de pe teritoriul comunei Perișor. Inițial, aripa stângă a fost desprinsă împreună cu omoplatul aferent de corpul acvilei. Ulterior, cele două bucăți au fost lipite astfel că piesa are în momentul de față o structură solidă.

Acvila prezintă două orificii: unul la bază și celălalt în zona pieptului. Primul se poate justifica prin necesitatea fixării piesei pe un soclu spre a putea fi văzută din toate părțile. În schimb, cel din zona pieptului nu are o motivare și nici analogii; o examinare atentă poate conduce la concluzia că acest orificiu este un element ce ține de modern.

Din punct de vedere artistic, nu se poate spune că acvila de marmură de la Perișor este o reușită. Penajului i s-a acordat mai multă atenție decât capului care este lucrat mai neglijent. Dorind parcă să separe părțile superioare ale aripilor de cele inferioare, sculptorul a trasat cu dalta câte o linie despărțitoare oblică la fiecare aripă, lucru vizibil pe spatele piesei. Așadar, avem de-a face cu o lucrare mai stângace, a cărei execuție poate fi pusă pe seama unui meșter local care a realizat-o după un model din import, cândva în sec. II-III e. n. Este posibil să fi făcut parte dintr-un monument mai mare ce funcționa ca *ex-voto iovian*.

Zăbovind puțin asupra semnificației acestei acvile și a acvililor din arta romană în general, faptele comportă

serioase discuții datorită multilateralității funcțional-artistice a acestei păsări-simbol. Un catalog al descoperirilor de acest gen din Dacia nu a fost întocmit până în prezent, lucru care ar fi foarte greu de realizat dată fiind mulțimea acestor piese. Ele se găsesc răspândite în întreg spațiul roman.

Originea acvilei ca simbol religios, funerar și artistic, trebuie căutată în vechiul Orient, de unde, prin filieră siriană a fost adoptat de către arta greacă și romană². După transformarea Daciei în provincie romană, acvila a pătruns ușor aici, fiind împământenită deja în mediul roman, deși nu este de neglijat nici prezența sirienilor în această regiune³.

În Dacia, acvila este prezentă pe monumente religioase, în special închinată lui Iupiter⁴, dar și pe monumente funerare⁵. Poate figura ca pică aparte (din piatră, lut sau bronz), sau poate fi inclusă în altoreliefuri⁶. Uneori, o putem întâlni pe reliefuri din bronz⁷. În sfârșit, acvila mai poate fi văzută deseori pe opaițe, teracote și pietre gravate.

Ipostazele în care este redată sunt diverse. Renumite sunt reprezentările în care însoțește o divinitate, având un rol secundar. Alteori, se află în compania unui animal (taur, șarpe sau cervideu), de cele mai multe ori deasupra acestuia sau ținându-l în gheare. Nu în ultimul rând sunt de luat în considerare reprezentările în care acvila apare singură, fie cu aripile deschise, fie în repaus ținând în gheare sau în cioc un fulger sau o coroană.

Ținând cont de mulțimea ipostazelor în care figurează această pasăre-simbol, s-ar putea întocmi o tipologizare a reprezentărilor de această factură, care să încerce să separe funcționalitățile simbolice ale acvilei⁸.

Acvila ca simbol iovian. În această categorie intră reprezentările păsării alături de divinitate, cele în care este redată împreună cu un animal, dar și ipostazele când acvila este singură, în acest caz ea reprezentând însăși divinitatea.

După cum în mitologia greacă Zeus avea ca pasăre însoțitoare un vultur, la fel Iupiter, în calitate de primă

divinitate oficială a lumii romane și de părinte al zeilor, era însoțit de acvilă, stăpâna de temut a înălțimilor. Ulterior, sincretizarea lui Iupiter cu unii zei locali din provincii a modificat puțin iconografia problemei, astfel că acvila figurează inițial conform canoanelor⁹ la picioarele lui Iupiter, în dreapta sau în stânga sa. Pentru Iupiter Dolichenus poate fi însoțită de zeii Sol și Luna, cu care ar putea forma o triadă cosmică¹⁰, sau apare în compania vreunui animal, de regulă un taur sau un cervideu, în acest din urmă caz substituindu-se divinității¹¹.

O situație asemănătoare avem și pentru Iupiter Turmazgades, când acvila însoțește un cervideu¹² ori un șarpe¹³, ambele în posturi de victimă.

Și Deus Aeternus poate fi simbolizat de acvilă¹⁴, la fel ca și alți zei sirieni¹⁵. Semnificația confruntării dintre acvilă și un alt animal a mai fost abordată¹⁶. Ca simbol sau atribut iovian acvila mai poate fi întâlnită alături de Iupiter Zbelsurdos¹⁷, Sabazios¹⁸, Osiris¹⁹ și Cavalerii Danubieni²⁰.

Acvila ca simbol funerar. Acestui tip îi aparțin reprezentările de pe stelele funerare, precum și piesele lucrate aparte din piatră ce împodobeau monumentele funerare, fiind fixate pe acestea. În acest caz acvila nu mai este redată în compania vreunui animal, semnificația funerară fiind evidentă²¹. Prezența păsării se justifică prin necesitatea transportării sufletului uman la cer după separarea de trup²².

Acvila corespundea cel mai bine acestei necesități în calitatea sa de răpitoare care domină înălțimile, devenind o veritabilă pasăre *transportatoare*²³.

O primă ipostază este în poziție de zbor²⁴, sim-

bolizând prin aceasta transportul sufletului spre cer. Altă postură simbolică este aceea în care acvila ține în cioc sau în gheare o coroană²⁵. Prezența coroanei se explică prin ideea de nemurire, de victorie asupra morții²⁶, deși uneori se poate asocia unor zeități²⁷.

Acvila ca însemn al legiunilor romane. Această categorie include piesele din bronz executate aparte, de mici dimensiuni²⁸. Acvila reprezintă cea mai întâlnită emblemă militară din întregul Imperiu roman, putând fi *signum* al unei anumite unități militare, sau al mai multor detașamente ce staționau în aceeași garnizoană. Descoperirile de această factură sunt puține la număr²⁹ și executate din bronz; de cele mai multe ori prezintă la bază un soclu pentru a fi fixate pe o tijă. Este posibil ca multe din acvilele executate din lut, descoperite în castrele romane, să fie copii ale acestor *signa militaria*³⁰.

Asocierea acvilei ca simbol al legiunilor romane s-a făcut, se pare, în timpul lui Marius³¹, poate în legătură cu venerarea lui Iupiter de către militarii romani în lagărele lor. Ulterior, acvila a devenit emblematică pentru întreaga armată romană simbolizând curajul, vitejia și nu în ultimă instanță onoarea militară. Capturarea de către adversar a stindardelor unei legiuni reprezenta o pată pe obrazul unității militare respective, de unde grija deosebită față de astfel de obiecte. Așa ar putea fi motivată puținătatea descoperirilor de acest gen.

Acestea ar fi, cred, direcțiile funcțional-simbolice îndeplinite de acvilă în cadrul mediului roman. Este posibil ca între acestea să mai fi existat și altele nesesezate în prezentul articol, care însă nu pot modifica substanțial clasificarea de mai sus.

NOTE

1. Piesa ne-a fost cedată cu multă amabilitate de către conducerea școlii, căreia îi aducem mulțumiri.

2. R. Cagnat, V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, I, Paris, 1916, p. 617; V. Moga, în *Apulum*, XII, p. 596.

3. Vezi mai ales I. I. Russu, în *ActaMN*, VI, 1969, p. 167 și urm.

4. D. Isac, în *ActaMN*, XI, 1974, p. 61 și urm.

5. Idem, în *Banatica*, I, 1971, p. 118.

6. *Ibidem*.

7. M. Macrea, în *Dacia*, N. S., III, 1959, p. 328, 336, 337.

8. O încercare de acest gen a fost făcută de D. Isac, *loc. cit.*

9. Vezi nota 4.

10. S. Sanic, *Culte orientale în Dacia romană*, I, București, 1981, p. 67-70.

11. Idem, *SCIVA*, 18, 4, 1967, p. 707 și urm.

12. D. Tudor, în *Dacia*, XI-XII, 1945-1947, p. 271-272.

13. C. C. Petolescu, în *StCl*, XVII, 1977, p. 157.

14. S. Sanic, *Culte orientale în Dacia romană*, p. 153.

15. *CIL*, VI, 708.

16. S. Sanic, *op. cit.*, p. 167-168.

17. *Oltenia Romană* (4), p. 377.

18. *Ibidem*; vezi și nota 27.

19. G. Bordenache, *Sculture grece e romane del Museo Nazionale di antichita di Bucarest*, I, p. 87, nr. 172.

20. *Oltenia Romană* (4), p. 365.

21. D. Isac, *op. cit.*, p. 118.
22. V. Moga, *op. cit.*, p. 595.
23. M. Bărbulescu, *Interferențe spirituale în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 1984, p. 192.
24. V. Moga, *op. cit.*, p. 592.
25. Vezi, spre exemplu, D. Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968, p. 53, pentru piatra funerară de la Foeni.
26. S. Sanie, *op. cit.*, p. 153-154.
27. *Ibidem*; vezi și p. 70.
28. C. Pop, în *ActaMN*, XIV, 1977, p. 111 și urm.
29. *Ibidem*.
30. *Oltenia Romană* (4), p. 104.
31. Plinius, *Naturales historiae*, X, 6.

AN ROMAN EAGLE AT PERIȘOR, DOLJ COUNTY

Abstract

It is about one new Roman monuments, which were discovered at Perișor, Dolj county. An eagle of marble (fig. 1) belonging to the collection of General School-Perișor. The author divides the significance of the

eagle into three parts: like the bird of Jupiter, like a funeral symbol and like a military emblem. In the last case the eagles are of bronze.

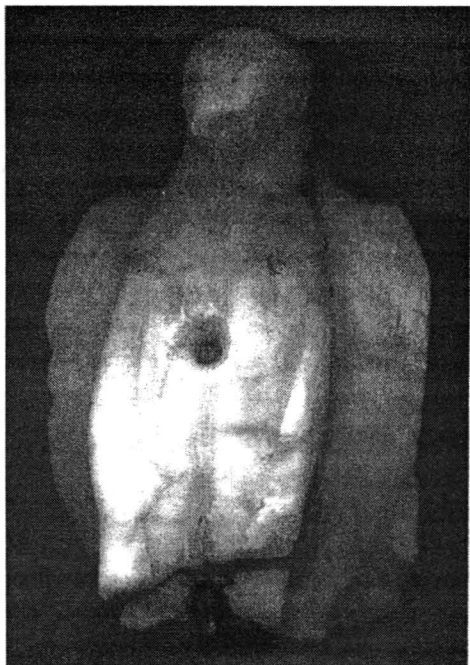
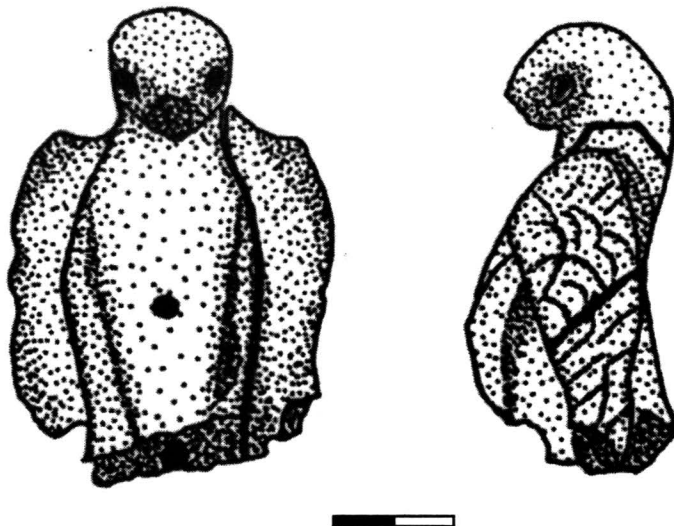

Fig. 1 Acvila romană de la Perișor, jud. Dolj/An roman eagle at Perișor, Dolj County.